

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

اللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰی مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ وَعَجِّلْ فَرَجَهُمْ

احكام

پایه دهم

دوره دوم متوسطه

ویژه مرحله آموزشگاهی مسابقات قرآن

وزارت آموزش و پرورش
معاونت پرورشی و فرهنگی
اداره کل قرآن، عترت و نماز

مقدمه

دانش‌آموز عزیز و گرامی
سلام علیکم

بخش مهمی از معارف دینی، قوانین رفتاری و احکام عملی است که وظیفه‌ی انسان را نسبت به فعالیت‌های فردی و اجتماعی وی مشخص می‌کند. لذا برای آشنایی هرچه بیشتر شما عزیزان با این احکام جزوه‌ی حاضر به صورت کلی تدوین گردیده است. بدیهی است جهت آشنایی بیشتر باید به رساله‌های توضیح‌المسائل مراجع بزرگوار مراجعه نمود.

اجتهاد و تقلید

در زمان پیامبر صلی الله علیه و آله و امامان علیهم السلام، مردم مسایل دینی و احکام شرعی خود را از معصومین علیهم السلام یا افرادی که آن‌ها مشخص می‌کردند، فرا می‌گرفتند، ولی با شروع عصر غیبت امام زمان (ع) مردم نمی‌توانستند به‌صورت مستقیم احکام الهی را از معصوم علیهم السلام دریافت کرده و به آن عمل کنند، در نتیجه برای فهم دین و فراگرفتن احکام دینی به سراغ عالمان «دین‌شناس» می‌روند.

مجتهد و فقیه

شخصی که با بهره‌گیری از علوم و دانش‌های لازم به حدی رسیده که می‌تواند وظایف و تکالیف دینی را از منابع آن استخراج نماید، «مجتهد» و «فقیه» نامیده می‌شود.

منابع و مدارک فقه

بخشی از برنامه‌های اسلام که وظیفه انسان را در میدان عمل مشخص می‌کند و شیوه درست کاری را می‌آموزد، احکام یا «فقه» نام دارد.

دو منبع اصلی و اساسی احکام و مسایل فقهی عبارت است از:

۱- کتاب خدا (قرآن)

۲- سنت معصومین علیهم السلام؛ یعنی، گفتار و کردار و امضا و تأیید آنان.

چند اصطلاح فقهی

وقتی به رساله‌ی مجتهد مراجعه می‌کنیم، گاهی مرجع تقلید نظر خود را به‌طور صریح و روشن بیان کرده است، مثلاً گفته است: «توبه‌ی از گناه واجب است» یا «مسخره کردن دیگران حرام است».

«حیوانی که به‌دستور اسلام ذبح شود پاک است» و «مردار نجس است»، این‌گونه نظر دادن را «فتوا» می‌گویند و کسی که از او تقلید می‌کند باید مطابق این نظر عمل کند.

گاهی مجتهد همراه با اعلام نظر قطعی به‌عنوان «فتوا» توصیه‌ی به احتیاط نیز کرده است که به آن «احتیاط مستحب» می‌گویند و در این صورت انسان باید به آن فتوا عمل کند یا به احتیاط مستحب؛ ولی عمل به آن احتیاط بهتر است.

مانند این مسأله

«اگر انسان نداند بدن یا لباسش نجس است و بعد از نماز بفهمد نجس بوده، نماز او صحیح است، ولی احتیاط آن است که اگر وقت دارد نماز را دوباره بخواند.»^۱

گاهی، مجتهد بدون اعلام نظر قطعی دستور به احتیاط داده است که به آن «احتیاط واجب» گفته می‌شود و مقلد موظف است، یکی از این دو راه را انتخاب کند:

۱- به احتیاط واجب عمل کند.

۲- چنان‌چه مجتهد دیگری که مرتبه‌ی علمی او بعد از مرجع تقلیدش می‌باشد ولی از دیگران اعلم است، در آن مسأله فتوا داشته باشد، به فتوای او عمل کند.

مثال: اگر انسان از روی معصیت یا به واسطه‌ی عذری، نماز مغرب یا عشا را تا نصف شب نخواند، بنابر احتیاط واجب، باید تا قبل از اذان صبح، بدون این‌که نیت ادا یا قضا کند نماز را به جا آورد.

مقدمات نماز

وضو

یکی از مقدمات نماز «وضو» است.

نمازگزار باید قبل از نماز «وضو» بگیرد و خود را برای انجام این عبادت بزرگ آماده کند.

امام رضا (ع) فرمود: در وضو سه چیز مطرح است:

❖ نظافت جسم

❖ نشاط روح

❖ تقرب به خداوند بزرگ.

احکام وضو

- ۱- اگر پوست صورت از لای موها (ریش، ابرو) پیدا باشد باید آب را به پوست برساند و اگر پیدا نباشد شستن مو کافی است و رساندن آب به زیر مو لازم نیست.^۱
- ۲- شستن داخل بینی و دهان و مقداری از لب و چشم که هنگام بستن دیده نمی‌شود، واجب نیست، ولی برای آن که یقین کند از جاهایی که باید شسته شود باقی نمانده، واجب است مقداری از آن را هم بشوید.^۲
- ۳- پوست یا گوشتی که از اعضای وضو بریده شده، اگر کاملاً قطع شده باشد، باید جای آن شسته شود، و در صورتی که به عضو متصل است باید آن هم شسته شود و هر مقدار از جای آن که ظاهر شده بشوید البته اگر آب برای زخم ضرر نداشته باشد.
- ۴- در مسح باید دست را بر سر و پاها کشید و اگر دست را نگه دارد و سر یا پا را به آن بکشد، وضو باطل است، ولی اگر موقعی که دست را می‌کشد سر یا پا مختصری حرکت کند، اشکال ندارد.
- ۵- اگر برای مسح، رطوبتی در کف دست نمانده باشد، نمی‌تواند دست را با آب خارج، ترکند، بلکه باید از اعضای دیگر وضو مثلاً از صورت رطوبت بگیرد و با آن مسح کند.
- ۶- رطوبت دست باید به قدری باشد که بر سر و پا اثر بگذارد.
- ۷- اگر رطوبت کف دست به اندازه‌ی مسح سر باشد، می‌تواند سر را با همان رطوبت مسح کند، و برای مسح پاها از اعضای دیگر وضو رطوبت بگیرد.^۳
- ۸- برای مسح کردن بین دست و سر یا پاها باید چیزی مانند چادر و کلاه یا جوراب و کفش فاصله نباشد، هر چند رقیق و نازک باشد (مگر در حال ناچاری)
- ۹- محل مسح باید پاک باشد، پس اگر نجس باشد و نتواند آن را آب بکشد باید تیمم کند.
- ۱۰- در هر حال، با وضو بودن مستحب است و اگر انسان برای آن که با طهارت باشد، وضو بگیرد صحیح است و با همان وضو می‌تواند نماز بخواند یا کارهای دیگری که نیاز به طهارت دارد انجام دهد.^۴
- ۱۱- با وضوی صحیح - خواه برای عمل واجب باشد یا مستحب - هرگونه عمل واجب یا مستحبی را که مشروط به طهارت است می‌توان انجام داد؛ مثلاً برای تلاوت قرآن وضو گرفته است می‌تواند با همان وضو نماز بخواند.^۵
- ۱۲- وضو گرفتن قبل از وقت نماز برای نماز ندارد؛ مثلاً قبل از ظهر برای آن که با این وضو نماز بخواند وضو می‌گیرد.^۱

۱. توضیح المسائل، م ۲۴۰.

۲. همان، م ۲۴۱.

۳. توضیح المسائل، م ۲۵۸.

۴. استفتائات، ج ۱، ص ۴۶، س ۷۷ و ۷۸.

۵. همان.

۱۳- شستن اعضای وضو برای بار اول لازم و بار دوم جایز و بار سوم بدعت و حرام است و مقصود از شستن، آب ریختن نیست، بلکه شستن کامل است، یعنی اگر یک بار به‌طور کامل به نیت وضو تمام صورت یا دست را بشوید و بار دیگر نیز به‌طور کامل بشوید، بار سوم آن حرام است، بنابراین اگر چندین مرتبه هم آب بریزد ولی به تمام جاهای عضو، آب نرسد، یک بار محسوب نمی‌شود و اگر با یک بار آب ریختن یا یک بار فرو بردن صورت یا دست در آب به تمام آن آب برسد، یک بار شستن به حساب می‌آید.

وضوی ارتماسی

۱- وضوی ارتماسی آن است که انسان صورت و دست‌ها را به قصد وضو در آب فرو ببرد، یا آن‌ها را در آب فرو برده و به قصد وضو بیرون آورد.

۲- چون در وضوی ارتماسی نیز، باید ترتیب مراعات شود و دست و صورت از بالا به پایین شسته شود. بنابراین، وضوی ارتماسی به گونه‌های زیر انجام می‌شود:

- به قصد وضو صورت را از پیشانی، یا دست را از آرنج در آب فرو برد و تا موقعی که آن‌ها را از آب بیرون می‌آورد و ریزش آب تمام می‌شود، به نیت وضو باشد (چون آبی که بر دست می‌ماند و در مسح به کار می‌رود، باید آب وضو باشد).

- بدون قصد وضو، صورت یا دست را در آب فرو برد و به قصد وضو بیرون آورد، که صورت را باید ابتدا از پیشانی بیرون آورد و دست‌ها را از آرنج.^۲

۳- اگر بعضی از اعضای وضو را ارتماسی و بعضی را غیر ارتماسی انجام دهد اشکال ندارد.^۳

کارهایی که برای آن‌ها باید وضو بگیریم:

۱- نماز (به جز نماز میت)

۲- طواف کعبه.

۳- رساندن جایی از بدن به نوشته‌ی قرآن و اسم خداوند.

چند مسأله

۱- کسی که وضو ندارد، نباید جایی از بدن خود را به این نوشته‌ها برساند:

❖ خط قرآن (ترجمه‌ی آن اشکال ندارد مگر ترجمه‌ی «الله»)

❖ اسم خداوند، به هر زبانی نوشته شده باشد؛ مانند «الله»، «خدا»

❖ نام پیامبر اکرم (ص)

❖ اسمی امامان علیهم السلام بنا بر احتیاط واجب.

❖ نام حضرت زهرا (س) بنا بر احتیاط واجب

۲- برای این کارها وضو گرفتن مستحب است:

❖ رفتن به مسجد و حرم امامان علیهم السلام.

❖ خواندن قرآن.

❖ همراه داشتن قرآن.

❖ رساندن جایی از بدن به جلد یا کنار صفحات قرآن.

❖ زیارت اهل قبور.

۱. همان، س ۷۶.

۲. توضیح المسائل، م ۲۶۱ و ۲۶۲.

۲. توضیح المسائل، م ۲۶۳

شرایط وضو

وضوی صحیح شرایطی دارد که با از بین رفتن هر یک از آن‌ها وضو باطل است.

۱. شرایط آب و ظرف وضو

- آب وضو پاک باشد (نجس نباشد).
- آب وضو مباح باشد (غصبی نباشد).^۱
- آب وضو مطلق باشد (مضاف نباشد).
- ظرف آب وضو مباح باشد.
- ظرف آب وضو طلا و نقره نباشد.

۲. شرایط اعضای وضو

- پاک باشد.
- مانعی از رسیدن آب در آن نباشد.

۳. شرایط کیفیت وضو

- رعایت ترتیب
- رعایت موالات (بین اعمال وضو فاصله نیفتد).
- شخصاً انجام دهد (از دیگری کمک نگیرد).

۴. شرایط وضوگیرنده

- استعمال آب برای او مانعی نداشته باشد.
- با قصد قربت وضو بگیرد (ریا نکند).

پس از برشمردن شرایط وضو، به بیان احکام هر یک می‌پردازیم:

شرایط آب وضو و ظرف آن

- ۱- وضو با آب نجس و مضاف باطل است، خواه وضوگیرنده بداند آن آب نجس یا مضاف است یا نداند، یا فراموش کرده باشد.^۲
- ۲- آب وضو باید مباح باشد، بنابراین در موارد زیر وضو باطل است:
 - وضو گرفتن با آبی که صاحب آن راضی نیست (راضی نبودن او معلوم است).
 - آبی که معلوم نیست صاحب آن راضی است یا نه.
 - آبی که وقف افراد خاصی است، مانند حوض برخی از مدارس و وضوخانه‌ی بعضی از هتل‌ها و مسافرخانه‌ها و...
- ۳- اگر آب وضو در ظرف غصبی باشد و با آن وضو بگیرند باطل است.^۳

شرایط اعضای وضو

- ۱- اعضای وضو در موقع شستن و مسح باید پاک باشد.^۴
- ۲- اگر چیزی بر صورت یا دست‌ها که از رسیدن آب به آن جلوگیری کند، یا بر اعضای مسح است، هر چند از رسیدن آب جلوگیری نکند، برای وضو باید برطرف شود.^۱

۱. به نظر برخی از مراجع تقلید فضایی که در آن وضو می‌گیرد نیز باید مباح باشد. (بعد از مسأله‌ی ۲۷۲، شرط سوم)

۲. توضیح‌المسائل، ۲۶۵.

۳. توضیح‌المسائل، شرایط وضو، شرط چهارم.

۴. توضیح‌المسائل، ص ۳۵، شرط ششم.

۳- خطوط قلم خودکار و لگه‌های رنگ و چربی و کرم در صورتی که رنگ بدون جرم باشد، مانع وضو نیست، ولی اگر جرم داشته باشد (روی پوست را گرفته باشد) باید برطرف شود.^۲

شرایط کیفیت وضو

- ۱- اگر ترتیب اعمال وضو به هم بخورد وضو باطل است، حتی اگر پای چپ و راست را هم زمان مسح کند.
- ۲- اگر بین کارهای وضو به قدری فاصله شود که عضو شسته شده یا مسح‌کرده‌ی قبلی خشک شود، وضو باطل است.^۳
- ۳- کسی که می‌تواند اعمال وضو را انجام دهد، نباید از دیگری کمک بگیرد، پس اگر شخص دیگری صورت و دست وضوگیرنده را بشوید و یا مسح او را انجام دهد وضو باطل است.
- ۴- اگر شخص دیگری آب را در دست وضوگیرنده بریزد و او خودش آن را بر اعضای وضو بریزد و بشوید وضو باطل نیست ولی این‌گونه کمک گرفتن مکروه است.
- ۵- کسی که در وضو از دیگری کمک می‌گیرد، هر کدام از کارهای وضو را که می‌تواند به تنهایی انجام دهد، نباید در آن عمل کمک بگیرد.^۴

شرایط وضوگیرنده

- ۱- کسی که می‌داند اگر وضو بگیرد مریض می‌شود، یا می‌ترسد که مریض شود، باید تیمم کند و اگر وضو بگیرد باطل است. ولی اگر نداند که آب برای او ضرر دارد و وضو بگیرد و بعد بفهمد که ضرر داشته، وضویش صحیح است.
- ۲- وضو، باید به قصد قربت انجام شود، یعنی وضوگیرنده باید برای انجام فرمان خداوند وضو بگیرد.^۵
- ۳- لازم نیست نیت را به زبان آورد، یا از قلب خود بگذراند، بلکه همین مقدار که می‌داند وضو می‌گیرد کافی است، به طوری که اگر از او پرسند، چه می‌کنی؟ بگوید وضو می‌گیرم.^۶

مبطلات وضو

- آن چه وضو را باطل می‌کند، بدین شرح است:
- ❖ خواب، به اندازه‌ای که گوش نشنود و چشم نبیند، ولی چرت زدن اگر به این حد نباشد، وضو باطل نیست.
 - ❖ چیزهایی که عقل را از بین می‌برد؛ مانند دیوانگی، مستی و بیهوشی.
 - ❖ خارج شدن ادرار یا مدفوع یا باد از انسان.
 - ❖ آن چه سبب غسل می‌شود؛ مانند مس میت.

غسل

گاهی اوقات برای نماز (و هرکاری که باید برای وضو انجام شود) باید غسل کرد، یعنی برای اطاعت فرمان خداوند تمام بدن را شست، اکنون به بیان موارد غسل و چگونگی آن می‌پردازیم.

۱. توضیح‌المسائل، ص ۳۷، شرط سیزدهم و مسأله‌ی ۲۵۹.

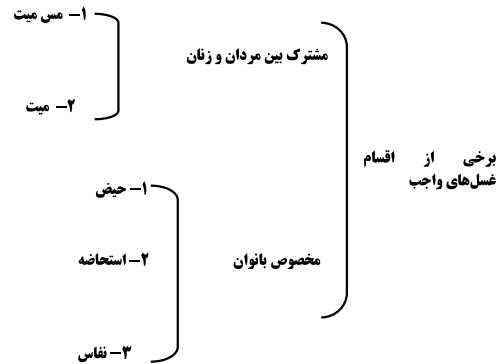
۲. استفتاءات، ج ۱ ص ۳۶ و ۳۷، س ۴۰ تا ۴۵.

۳. تحریرالوسیله، ج ۱ ص ۲۸، م ۱۵ و توضیح‌المسائل، م ۲۸۳.

۴. توضیح‌المسائل، م ۲۸۷.

۵. توضیح‌المسائل، ص ۳۱، شرط هشتم.

۶. توضیح‌المسائل، م ۲۸۲.

- ۱- اگر در بین غسل یکی از مبطلات وضو پیش آید مثلاً ادرار کند، غسل باطل نمی‌شود ولی برای نماز یا کار دیگری که نیاز به طهارت دارد باید وضو بگیرد.
- ۲- کسی که غسل بر او واجب شده اگر عمداً غسل نکند تا وقت نماز تنگ شود و فرصت برای انجام غسل نداشته باشد گناه کرده است، ولی باید تیمم کند و نماز را بخواند و نمازش صحیح است.
- ۳- اگر انسان به قدری وقت دارد که می‌تواند وضو بگیرد یا غسل کند و نماز را بدون کارهای مستحبی آن؛ مثل اقامه و قنوت بخواند، باید غسل کند یا وضو بگیرد و نماز را بدون کارهای مستحبی آن به‌جا آورد، بلکه اگر به اندازه‌ی سوره هم وقت ندارد، باید غسل کند، یا وضو بگیرد و نماز را بدون سوره بخواند.

غسل‌های مستحب

غسل‌های مستحب بسیار است که به برخی از آنها اشاره می‌کنیم.

۱- در این اوقات غسل کردن مستحب است:

- * روز جمعه
- * روز میلاد پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله (۱۷ ربیع الاول)
- * روز مبعث پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله (۲۷ رجب)
- * روز اول، وسط و آخر ماه رجب
- * شب نیمه‌ی شعبان
- * شب‌های ماه رمضان (شب‌های فرد؛ یعنی شب اول، سوم، پنجم و... و تمام شب‌های دهه‌ی آخر)
- * روز عید فطر و قربان
- * روز هشتم و نهم ذی‌حجه
- * روز عید غدیر

لباس نمازگزار

لباس نمازگزار باید دارای این ویژگی‌ها باشد:

- ❖ پاک باشد (نجس نباشد).
- ❖ مباح باشد (غصبی نباشد).
- ❖ از اجزای مردار نباشد؛ مثلاً از پوست حیوانی که مطابق دستور اسلام ذبح نشده، تهیّه نگردیده باشد، حتی کمر بند و کلاه و بند ساعت.
- ❖ از حیوان حرام گوشت نباشد، مثلاً از پوست پلنگ یا خوک تهیّه نشده باشد.^۱

طهارت و پاک‌ی لباس

نمازگزار باید بدن و لباس خود را از ناپاکی‌ها (نجاسات) پاک کند و برای پاک‌ی از نجاست، شناخت آن‌ها و راه پیدا کردن اشیا نجس نیز لازم است.
بنابراین به بیان آن‌ها می‌پردازیم:
قبل از شناخت ناپاکی‌ها، به یک حکم کلی اسلامی توجه کنید:

«در عالم همه چیز پاک است، مگر یازده چیز و آنچه بر اثر برخورد با اینها نجس شود».

<p>۱- ادرار (بول) انسان و حیوانهای حرام گوشت خون جهنده دار مانند گربه و موش.</p> <p>۲- مدفوع (غائط)</p> <p>۳- منی</p> <p>۴- مردار انسان و حیوانی که خون جهنده دارد. مانند: گوسفند و گربه.</p> <p>۵- خون</p> <p>۶- سگ که در خشکی زندگی می‌کند</p> <p>۷- خوک ولی نوع دریایی آنها نجس نمی‌باشد.</p> <p>۸- شراب و هر مایع مست‌کننده</p> <p>۹- آبیجو (فُتَّاع) - آبیجوی غیر طبی</p> <p>۱۰- کافر</p> <p>۱۱- عرق شتر نجاستخوار</p>	<p>نجاسات</p>
---	---------------

طهارت

«طهارت» غیر از «نظافت» است و «نجاست» غیر از «کثافت» است، ممکن است چیزی تمیز باشد ولی از نظر احکام اسلام، پاک نباشد، خواسته‌ی اسلام، هم طهارت است و هم نظافت، یعنی انسان باید به فکر پاک‌ی و تمیزی خود و محیط و زندگی خود باشد، و اکنون سخن درباره‌ی طهارت است.

۱- ادرار و مدفوع انسان و تمامی حیوان‌های حرام گوشت که خون جهنده دارند نجس است.
۲- ادرار و مدفوع حیوان‌های حلال گوشت، مانند گاو و گوسفند و حیوان‌های که خون جهنده ندارند؛ مانند مار و ماهی پاک است.^۱

۳- بول و غائط حیوان‌هایی که گوشت آن‌ها مکروه است پاک می‌باشد؛ مانند اسب و الاغ.^۲

۴- فضله‌ی پرندگان حرام گوشت؛ مانند کلاغ نجس است.^۳

به فتوای رهبر معظم انقلاب اسلامی، فضله پرندگان، نجس نیست.^۴

انسان مرده

۱- انسان مرده هرچند تازه مرده باشد و بدنش سرد نشده باشد (به جز اجزای بی‌روح او مانند ناخن و مو و دندان) تمام بدنش نجس می‌باشد، مگر آن‌که:^۵

۱. العروة الوثقی - ج ۱، ص ۵۵.

۲. العروة الوثقی - ج ۱، ص ۵۵.

۳. توضیح المسائل، م ۸۵.

۴. راهنمای فتاوا، ص ۱۵.

۵. العروة الوثقی، ج ۱، ص ۵۸. الرابع و ص ۶۱، م ۱۲.

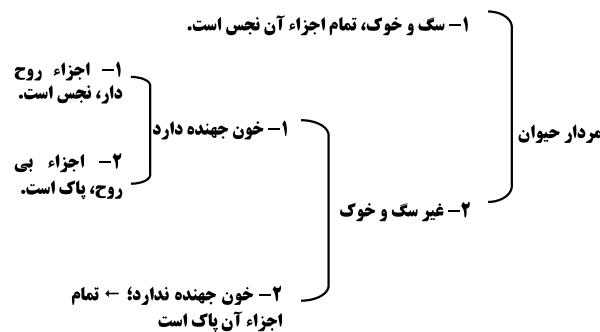
الف: شهید معرکه (جبهه جنگ) باشد.

ب: او را غسل داده باشند (سه غسلش تمام شده باشد).

مردار حیوان

۱- مردار حیوانی؛ مانند ماهی که خون جهنده ندارد، پاک است.

۲- اجزای بی‌روح مردار حیوانی که خون جهنده دارد. مانند: مو و شاخ، پاک است و اجزای روح‌دارش؛ مانند گوشت و پوست، نجس است.^۱

از جمله‌ی شرایط لباس نمازگزار آن است که از اجزای مردار و حیوان حرام گوشت نباشد، و این دو شرط غیر از پاک بودن لباس است.

۱- اگر قسمتی از لباس و حتی جزء کوچکی از آن، از مردار باشد نماز با آن باطل است.^۲

۲- اگر لباس نمازگزار از اجزای حیوان حرام گوشت تهیه شده باشد هر چند اجزای بی‌روح آن، مانند پشم یا مو، نماز خواندن با آن باطل است.^۳

۳- به جز لباس نمازگزار هیچ چیزی از حیوان حرام گوشت نباید همراه نمازگزار باشد بنابراین اگر بند ساعت یا کمر بند یا دکمه‌ی لباس از حیوان حرام گوشت باشد نماز باطل است.^۴

۴- لباسی که از پشم و کرک و موی حیوان حلال گوشت تهیه شده نماز خواندن با آن صحیح است، چون نه نجس است و نه از اجزای روح دار مردار است و نه حیوان حرام گوشت.^۵

احکام خون

۱- خون انسان و هر حیوانی که خون جهنده دارد نجس است، مانند مرغ و گوسفند.

۲- خون حیوانی که خون جهنده ندارد پاک است، مانند ماهی و پشه.

۴- خونی که از لای دندان (لثه) می‌آید، اگر با آب دهان مخلوط شده و از بین برود پاک است و در آن صورت فروبردن آب دهان هم اشکال ندارد.

چند مسأله:

۱- زردابه‌ای که در حال بهبودی زخم در اطراف آن پیدا می‌شود، اگر معلوم نباشد که با خون مخلوط است، پاک می‌باشد.^۶

۲- اگر بر اثر خراش برداشتن بدن، رطوبتی از آن بیرون آید که معلوم نیست خون است یا نه، پاک می‌باشد.^۱

۱. العروة الوثقی، ج ۱، ص ۵۸. الرابع و تحریر الوسیله، ج ۱، ص ۱۱۵، الرابع.

۲. توضیح المسائل، م ۸۲۱

۳. توضیح المسائل، م ۸۲۴

۴. همان مدرک

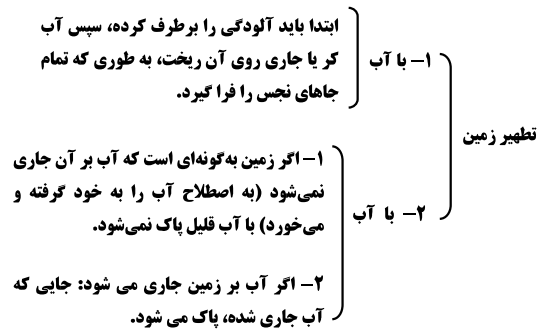
۵. توضیح المسائل، م ۸۲۳

۶. توضیح المسائل، م ۱۰۴.

چگونه چیز پاکی نجس می‌شود؟

- ۱- اگر چیز پاکی به نجسی برخورد کند، و یکی از آنها به طوری تر باشد که رطوبت یکی به دیگری برسد، چیز پاک نجس می‌شود.^۲
- ۲- در موارد زیر حکم به پاکی می‌شود:
 - ❖ انسان نداند پاک و نجس به هم برخورد کرده‌اند یا نه.
 - ❖ نداند چیز پاک و نجس مرطوب بوده‌اند یا نه.
 - ❖ نداند رطوبت یکی به دیگری سرایت کرده است یا نه.^۳
- ۳- اگر انسان نداند چیز پاکی نجس شده یا نه، پاک است و جست‌وجو و واریسی لازم نیست هرچند بتواند نجس بودن یا پاک بودن آن را بفهمد.^۴

زمین نجس را چگونه می‌توان تطهیر کرد؟

- مسئله‌ی ۱- دیوار نجس هم مانند زمین نجس تطهیر می‌شود.^۵
- مسئله‌ی ۲- هنگام تطهیر زمین، اگر آب‌ها جاری شده و به داخل چاه برود یا از آن محل بیرون رود، تمام جاهایی که آب جاری شده، پاک می‌شود.^۶

زمین

- ۱- اگر کف پا یا کف کفش، هنگام راه رفتن، نجس شود، و به سبب تماس با زمین، آلودگی‌ها برطرف گردد، پاک می‌شود. پس زمین، فقط پاک‌کننده‌ی کف پا و کف کفش است، آن‌هم با این شرایط:
 - ❖ زمین پاک باشد.
 - ❖ زمین خشک باشد، (تر نباشد).
 - ❖ از نوع خاک، شن، سنگ، آجر فرش و مانند این‌ها باشد.^۱

۱. العروة الوثقی، ج ۱، فی النجاسات، ص ۶۴، م ۷.

۲. توضیح المسائل، م ۱۲۵.

۳. توضیح المسائل، م ۱۲۶ و العروة الوثقی، ج ۱، ص ۷۹، م ۱.

۴. توضیح المسائل، م ۱۲۳.

۵. توضیح المسائل، م ۱۸۰.

۶. توضیح المسائل، م ۱۸۰.

مسأله: اگر بر اثر تماس ته کفش یا کف پا با زمین، نجاست برطرف شود پاک می‌گردد، ولی بهتر است حداقل پانزده قدم راه برود.^۲

آفتاب

آفتاب هم با شرایطی که خواهد آمد، این اشیا را پاک می‌کند.

❖ زمین.

❖ ساختمان و چیزهایی که در آن به کار رفته است، مانند در و پنجره.

❖ درخت و گیاه.^۳

شرایط مطهر بودن آفتاب

❖ چیز نجس تر باشد به قدری که اگر چیزی به آن برسد تر شود.

❖ با تابش آفتاب خشک شود، اگر مرطوب بماند، پاک نشده است.

❖ چیزی مانند ابر یا پرده، مانع تابش آفتاب نباشد، مگر آن که رقیق و نازک باشد و از تابش آفتاب جلوگیری نکند.

❖ آفتاب، به تنهایی آن را خشک کند، مثلاً به کمک باد خشک نشود.

❖ هنگام تابش آفتاب، عین نجاست در آن نباشد، پس اگر عین نجاست هست، پیش از تابش آفتاب برطرف کنند.

❖ قسمت بیرون و درون دیوار یا زمین را یکباره خشک کند، پس اگر روی آن امروز خشک شود و درون آن فردا، تنها روی آن پاک می‌شود.^۴

مسأله: اگر زمین و مانند آن نجس باشد، ولی رطوبتی نداشته باشد، می‌توان مقداری آب، یا چیز دیگری که سبب مرطوب شدن آن بشود، بر آن ریخت و سپس آفتاب بر آن بتابد و آن را پاک کند.^۵

اسلام

اگر کافر، شهادتین را بگوید، مسلمان می‌شود و با اسلام، تمام بدن او پاک می‌گردد؛ یعنی بگوید:

«أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَ أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ».^۶

برطرف شدن نجاست

در دو مورد، با برطرف شدن آلودگی، چیز نجس پاک می‌شود و نیازی به آب کشیدن ندارد.

الف: بدن حیوان، مثلاً منقار مرغی که غذای نجس خورده است، هنگامی که نجاست بر طرف شود پاک است.

ب: باطن بدن انسان، مانند داخل دهان و بینی و گوش، مثلاً اگر هنگام مسواک کردن، از لثه‌ها خون بیاید، وقتی

که آب دهان رنگ خون نداشته باشد، پاک است و آب کشیدن داخل دهان لازم نیست.^۷

نماز

نیت نماز

برگرداندن نیت از نمازی به نماز دیگر در موارد زیر جایز است:

۱. توضیح المسائل، مسأله ۱۸۳، ۱۹۲.

۲. العروة الوثقی، ج ۱، ص ۱۲۵.

۳. العروة الوثقی، ج ۱، ص ۱۲۹، و تحریر الوسیله، ج ۱، ص ۱۳۰.

۴. توضیح المسائل، م ۱۹۱.

۵. العروة الوثقی، ج ۱، ص ۱۲۹ تا ۱۳۱ و تحریر الوسیله، ج ۱، ص ۱۳۰.

۶. تحریر الوسیله، ج ۱، ص ۱۳۱ و توضیح المسائل، م ۲۰۷.

۷. توضیح المسائل، م ۲۱۶، ۲۱۷.

- از نماز عصر به نماز ظهر، در صورتی که بین نماز عصر متوجه شود نماز ظهر را نخوانده یا باطل خوانده، واجب است نیت را به نماز ظهر برگرداند.
- از قضای نماز عصر به قضای ظهر (حکم مورد اول را دارد).
- از نماز عشا به مغرب، در صورتی که بین نماز عشا پیش از رکوع رکعت چهارم متوجه شود نماز مغرب را نخوانده یا باطل بوده و پس از آن نمی‌تواند عدول کند.
- از قضای نماز عشا به قضای مغرب (حکم مورد قبل را دارد).
- از اداء به قضا (اگر وقت فضیلت اداء نمی‌گذرد مستحب است عدول کند).
- از جماعت به فرادی.

برگرداندن نیت از نمازی به نماز دیگر در موارد زیر صحیح نیست:

- از نماز ظهر به نماز عصر.
- از نماز مغرب به عشاء
- از نماز قضا به اداء
- از فرادی به جماعت (بنابر احتیاط واجب)
- از نماز مستحب به واجب
- از نماز مستحب به نماز مستحب دیگر
- از نماز واجب به مستحب؛ مگر در دو مورد:

الف) در ظهر روز جمعه برای کسی که خواندن سوره‌ی جمعه را فراموش کرده است و سوره‌ی دیگری شروع کرده و به نصف آن سوره رسیده یا از نصف گذشته است.

ب) مشغول نماز واجب باشد و داخل رکوع رکعت سوم نشده باشد و نماز جماعت برپا شود و خوف آن داشته باشد که از جماعت عقب بماند.

قرائت

در رکعت اول و دوم نمازهای واجب روزانه انسان باید بعد از تکبیره الاحرام اول حمد و بعد از آن یک سوره تمام از قرآن مجید بخواند.

۱- اگر نمازگزار در رکعت اول یا دوم نماز به خیال این که رکعت سوم یا چهارم است، به جای حمد و سوره، تسبیحات بگوید دو حالت دارد:

الف) پیش از رکوع متوجه شود، باید حمد و سوره را بخواند و نماز صحیح است.

ب) در رکوع یا پس از آن متوجه شود، نماز را ادامه دهد و صحیح است.^۱

۲- اگر نمازگزار در رکعت سوم یا چهارم نماز به خیال این که رکعت اول یا دوم است حمد بخواند، نمازش صحیح است. ولی اگر عادت دارد تسبیحات بخواند و بدون قصد مشغول خواندن حمد شود، باید آن را رها کند و دوباره مشغول خواندن حمد یا تسبیحات شود.^۲

۳- اگر بعد از حمد مشغول خواندن سوره‌ی توحید یا سوره‌ی کافرون شود نمی‌تواند آن را رها کند و سوره‌ی دیگری بخواند ولی در نماز جمعه و نماز ظهر روز جمعه اگر از روی فراموشی به جای سوره‌ی جمعه و منافقون یکی از این دو سوره را شروع کند تا به نصف نرسیده می‌تواند آن را رها کند و سوره‌ی جمعه و منافقون را بخواند.^۳

۴- اگر در نماز غیر سوره‌ی توحید و کافرون، سوره‌ی دیگری بخواند، تا به نصف نرسیده باشد می‌تواند آن را رها کند و سوره‌ی دیگری بخواند.

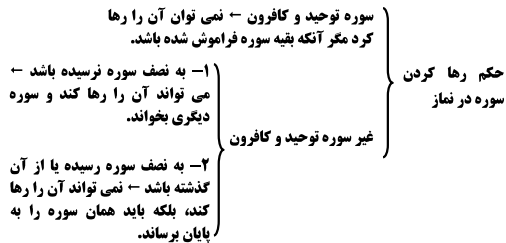
۱. توضیح المسائل، م ۱۰۱۱ تا ۱۰۱۳.

۲. همان.

۳. توضیح المسائل، م ۹۸۸.

۵- اگر مقداری از سوره را فراموش کند می‌تواند آن سوره را رها کند و سوره‌ی دیگری بخواند گرچه از نصف گذشته باشد یا سوره‌ای که می‌خواند توحید یا کافرون باشد.

نمودار خلاصه سه مسأله گذشته:

رکوع

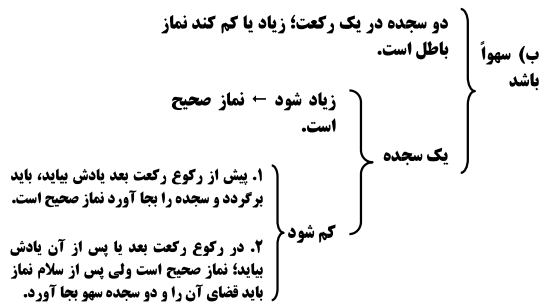
۱- اگر انسان در نماز رکوع را فراموش کند دو حالت دارد:

الف) اگر پیش از رسیدن به سجده و گذاشتن پیشانی بر زمین یادش بیاید، باید بایستد و بعد به رکوع رود و چنانچه به حالت خمیدگی به رکوع برگردد نمازش باطل است.^۱

ب) اگر پس از رسیدن پیشانی به زمین (در سجده) یادش بیاید، بنابر احتیاط واجب باید بایستد و رکوع را به‌جا آورد و نماز را تمام کند و دوباره بخواند.^۲

سجده

اگر نمازگزار در یک رکعت، از سجده‌ی آن کم کند یا زیادتر به‌جا آورد، مسأله دو حالت دارد: الف) عمداً باشد؛ نماز باطل است.

مستحبات نماز

* تکبیرة الاحرام

مستحب است نمازگزار موقع گفتن تکبیرة الاحرام و تکبیرهای بین نماز، دست‌ها را تا مقابل گوش‌ها بالا ببرد.^۳

* قرائت

در حال قرائت این امور مستحب است:

۱- در رکعت اول پیش از حمد بگوید: «اعوذ بالله من الشیطان الرجیم».

۲- در رکعت اول و دوم نماز ظهر و عصر «بسم الله الرحمن الرحیم» را بلند بگوید.

۳- حمد و سوره را شمرده بخواند و در آخر هر آیه وقف کند؛ یعنی آن را به آیه‌ی بعد نچسباند.

۴- در حال خواندن حمد و سوره به معنای آن توجه داشته باشد.

۱. توضیح المسائل، م ۱۰۴۱.

۲. توضیح المسائل، م ۱۰۴۲.

۳. توضیح المسائل، م ۹۵۵.

۵- در تمام نمازها در رکعت اول، سورهی «إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ» و در رکعت دوم، سورهی «قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ» را بخواند.^۱
* رکوع

برخی از مستحبات رکوع بدین شرح است:

- ۱- ذکر رکوع را سه یا پنج یا هفت مرتبه، بلکه بیش تر بگوید.
- ۲- پیش از رفتن به رکوع در حالی که ایستاده است تکبیر بگوید.
- ۳- در حال رکوع بین دو قدم (روی زمین) را نگاه کند.
- ۴- پیش از ذکر رکوع یا بعد از آن صلوات بفرستد.
- ۵- پس از رکوع، هنگامی که ایستاد و بدن آرام گرفت، بگوید: «سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ».

* سجده

- ۱- طول دادن سجدهها مستحب است.
- ۲- صلوات فرستادن در سجدهها مستحب است.
- ۳- گفتن «استغفر الله ربی و اتوب الیه» پس از سجده اول در حالی که بدن آرام گرفت مستحب است.
- ۴- و در این موارد، مستحب است تکبیر بگوید:

* بعد از رکوع و قبل از سجده

- * پس از سجدهی اول، در حالی که نشست و بدنش آرام گرفت.
- * پیش از سجدهی دوم، در حالی که نشسته است و بدنش آرام است.
- * بعد از سجدهی دوم.^۲

* قنوت نماز

- ۱- مستحب است در رکعت دوم نماز بعد از حمد و سوره و پیش از رکوع، قنوت بخواند، یعنی دستها را بلند کند و مقابل صورت بگیرد و دعا یا ذکر بخواند.^۳
- ۲- در قنوت هر ذکر بگوید اگر چه یک «سُبْحَانَ اللَّهِ» باشد کافی است و می تواند این دعا را بخواند.
«رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَ فِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ».^۴

* تعقیب نماز

- تعقیب (در بحث نماز) یعنی مشغول شدن به ذکر و دعا و قرآن بعد از سلام نماز.
- ۱- بهتر است در حال تعقیب رو به قبله باشد.
 - ۲- لازم نیست تعقیب به عربی باشد، ولی بهتر است چیزهایی را که در کتابهای دعا دستور داده اند بخواند.
 - ۳- گفتن تسبیح حضرت زهرا یعنی: ۳۴ مرتبه «اللَّهُ أَكْبَرُ» و ۳۳ مرتبه «أَلْحَمْدُ لِلَّهِ» و ۳۳ مرتبه «سُبْحَانَ اللَّهِ» مستحب است.^۵

مبطلات نماز

آن گاه که نمازگزار، تکبیرة الاحرام می گوید و نماز را شروع می کند تا پایان آن، بعضی از کارها بر او حرام می شود که اگر در نماز، یکی از آنها را انجام دهد نمازش باطل است، مهم ترین آنها عبارت اند از:

□ سخن گفتن.

□ خندیدن.

۱. توضیح المسائل، م ۱۰۱۷ و ۱۰۱۸.

۲. توضیح المسائل، م ۱۰۹۱.

۳. توضیح المسائل، م ۱۱۱۷.

۴. توضیح المسائل، م ۱۱۱۸.

۵. توضیح المسائل، م ۱۱۲۲.

- گریستن.
- روی از قبله برگرداندن.
- خوردن و آشامیدن.
- کم یا زیاد کردن ارکان نماز.
- برهم زدن صورت نماز.^۱

احکام مبطلات نماز

● سخن گفتن

- ۱- اگر نمازگزار عمداً کلمه‌ای بگوید و بخواهد با آن معنایی را برساند نمازش باطل است.^۲
- ۲- اگر عمداً کلمه‌ای بگوید که دو حرف یا بیش‌تر داشته باشد، هرچند نخواهد با گفتن آن معنایی را برساند بنابراین احتیاط واجب باید نماز را دوباره بخواند.^۳
- ۳- در نماز نباید به کسی سلام کرد، ولی اگر کسی به نمازگزار سلام کند واجب است جواب او را بدهد، و باید سلام را مقدم بدارد. مثلاً بگوید: «السَّلَامُ عَلَیْکَ» یا «السَّلَامُ عَلَیْکُمْ» و نباید «عَلَیْکُمُ السَّلَام» بگوید.^۴

● خندیدن و گریستن

- ۱- اگر نمازگزار عمداً با صدا بخندد، نمازش باطل است.
- ۲- لبخند زدن نماز را باطل نمی‌کند.
- ۳- اگر نمازگزار برای کار دنیا عمداً با صدای بلند گریه کند نمازش باطل است.
- ۴- گریه‌ی بدون صدا و گریه از ترس خدا یا برای آخرت، هر چند با صدا باشد، نماز را باطل نمی‌کند.^۵

● روی از قبله برگرداندن

- ۱- اگر عمداً به مقداری روی خود را از قبله برگرداند به طوری که نگویند رو به قبله است نمازش باطل است.
- ۲- اگر سهواً تمام صورت را به طرف راست یا چپ قبله برگرداند، احتیاط واجب آن است که نماز را دوباره بخواند. ولی اگر به طرف راست یا چپ قبله نرسیده است، نماز صحیح است.

● برهم زدن صورت نماز

- ۱- اگر در بین نماز کاری کند که صورت نماز را برهم زند مثل دست زدن، به هوا پریدن و مانند این‌ها، هرچند از روی فراموشی باشد، نماز باطل می‌شود.^۶
- ۲- اگر در بین نماز به قدری ساکت بماند که نگویند نماز می‌خواند نمازش باطل می‌شود.^۷
- ۳- رها کردن نماز واجب (شکستن نماز) حرام است مگر در حال ناچاری، مانند این موارد:
 - حفظ جان
 - حفظ مال
 - جلوگیری از ضرر مالی و بدنی
 - ۴- شکستن نماز برای پرداخت بدهی مردم با این شرایط اشکال ندارد:
 - طلبکار، طلب خود را می‌خواهد.
 - وقت نماز تنگ نیست، یعنی؛ می‌تواند پس از پرداخت بدهی، نماز را در وقت آن بخواند.

۱. توضیح‌المسائل، م ۱۱۲۶.

۲. توضیح‌المسائل، ص ۱۵۴.

۳. توضیح‌المسائل، ص ۱۵۴.

۴. توضیح‌المسائل، م ۱۱۳۷.

۵. توضیح‌المسائل، ص ۱۵۶ هفتم و هشتم از مبطلات نماز.

۶. توضیح‌المسائل، مص ۱۵۶، نهم از مبطلات نماز.

۷. توضیح‌المسائل، م ۱۱۵۲.

- در بین نماز نمی‌تواند بدهی را بپردازد.^۱
 ۵- شکستن نماز برای مالی که اهمّیت ندارد، مکروه است.

مکروهات نماز

- چیزهایی که در نماز مکروه است بدین شرح است:
- ۱- برهم گذاشتن چشم‌ها.
 - ۲- بازی کردن با انگشتان و دست‌ها.
 - ۳- سکوت کردن در هنگام خواندن حمد یا سوره و یا ذکر، برای شنیدن حرف کسی.
 - ۴- هر کاری که خضوع و خشوع را از بین ببرد.
 - ۵- برگرداندن صورت به طرف راست یا چپ به مقدار کم (چون زیاد آن نماز را باطل می‌کند).^۲

نماز جماعت

در احکام اسلامی نیز به مسایل بسیاری برمی‌خوریم که حکایت از اهمّیت بسیار زیاد نماز جماعت دارد و در این جا به برخی از آن‌ها اشاره می‌کنیم:

- ۱- شرکت در نماز جماعت برای همه کس مستحب است، به خصوص برای همسایه مسجد.
- ۲- سزاوار نیست که انسان بدون عذر نماز جماعت را ترک کند.
- ۳- شرکت نکردن در نماز جماعت، از روی بی‌اعتنایی جایز نیست.
- ۴- مستحب است، انسان، صبر کند که نماز را به جماعت بخواند.
- ۵- نماز جماعت، از نماز اول وقت، که به تنهایی خوانده می‌شود برتر است، هرچند نماز جماعت اول وقت خوانده نشود.
- ۶- نماز جماعتی که مختصر خوانده می‌شود، از نماز طولانی که به جماعت نیست، بهتر است.
- ۷- وقتی که جماعت برپا می‌شود، کسی که نمازش را به تنهایی خوانده، مستحب است دوباره به جماعت بخواند. با توجه به مسایلی که بیان شد، به اهمّیت نماز جماعت پی می‌بریم. پس بکوشیم تا از این اجتماع هر روز مسلمانان جدا نمانیم و از ثواب بسیار زیاد آن محروم نشویم.

احکام نماز جماعت

- ۱- در نماز جماعت، یک نفر با تقوا که نماز را به طور صحیح می‌خواند، به عنوان امام جماعت، پیشاپیش جمعیت ایستاده و قبل از دیگران نماز را شروع کرده و دیگران در نماز از او پیروی می‌کنند.
- ۲- کم‌ترین افراد برای تشکیل نماز جماعت، دو نفر می‌باشد که یک نفر «امام جماعت» و دیگری «مأموم» است.
- ۳- در رکعت اول و دوم نماز، وقتی که امام جماعت حمد و سوره را می‌خواند، بر دیگران لازم نیست، حمد و سوره را بخوانند بلکه به قرائت امام گوش فرا می‌دهند، ولی بقیته‌ی اعمال نماز را باید انجام دهند.
- ۴- مأموم نباید پیش از امام، نماز را شروع کند و کارهای نماز مانند رکوع و سجده را هم نباید جلوتر از او انجام دهد.
- ۵- اگر برای نماز جماعت، اذان و اقامه گفته باشند، بر مأموم، خواندن آن‌ها مستحب نیست.
- ۶- اگر امام جماعت یکی از نمازهای یومیه را می‌خواند، هر کدام از نمازهای یومیه را می‌توان به او اقتدا کرد، بنابراین اگر امام، نماز عصر را می‌خواند، مأموم می‌تواند نماز ظهر را به او اقتدا کند.

۱. توضیح المسائل، م ۱۱۵۹ تا ۱۱۶۱.

۲. توضیح المسائل، م ۱۱۵۷.

شرایط نماز جماعت

- هنگام برپایی نماز جماعت شرایط زیر باید مراعات شود:
- مأموم از امام جماعت جلوتر نایستد و احتیاط واجب آن است که کمی عقب‌تر بایستد.
 - جایگاه امام جماعت از جایگاه مأمومین بالاتر نباشد.
 - فاصله‌ی امام و مأموم و فاصله صف‌ها از یک‌دیگر زیاد نباشد.
 - بین امام و مأموم و هم‌چنین بین صف‌ها چیزی مانند دیوار یا پرده مانع نباشد، ولی نصب پرده بین صف مردها و زن‌ها اشکال ندارد.^۱

نمازهایی که به جماعت صحیح نیست:

- ۱- هیچ‌کدام از نمازهای مستحبی به جماعت صحیح نیست به‌جز نماز عید و نماز طلب باران.
- ۲- نماز طواف کعبه نیز بنا بر احتیاط واجب صحیح نیست.^۲
- ۳- نماز یومیه را به غیر نماز یومیه یا قضای آن نمی‌توان اقتدا کرد و هم‌چنین نمازهای غیر یومیه را نمی‌توان به نماز یومیه اقتدا کرد.^۳
- ۴- اگر انسان نداند که امام جماعت نماز واجب یومیه را می‌خواند یا نماز مستحب نمی‌تواند به او اقتدا کند.^۴

وظیفه‌ی مأموم در نماز جماعت

- ۱- مأموم نباید تکبیرة الاحرام را پیش از امام جماعت بگوید، بلکه احتیاط واجب آن است که تا تکبیر امام تمام نشده، تکبیر نکوید.^۵
- ۲- مأموم اگر در قرائت و ذکر و تشهد، از امام جماعت جلو بیفتد یا عقب‌تر از او بگوید، اشکال ندارد.
- ۳- مأموم نباید اعمال نماز را زودتر از امام جماعت به‌جا آورد، مثلاً نباید زودتر از امام جماعت به رکوع برود یا سر از رکوع بردارد یا به سجده برود.
- ۴- عقب افتادن مأموم از امام جماعت در اعمال نماز مثل رکوع و سجده و برخاستن از آن اگر زیاد نباشد اشکال ندارد.
- ۵- بعد از تکبیر امام جماعت، اگر صف جلو آمده‌ی نماز و تکبیر گفتن آنان نزدیک باشد، کسی که در صف بعد ایستاده می‌تواند تکبیر بگوید.^۶

نماز جمعه

درباره‌ی اهمّیت این نماز همین بس که سوره‌ای در قرآن به نام «سوره‌ی جمعه» نامیده شده و آیات بسیاری از آن درباره‌ی اهمّیت و احکام نماز جمعه است، افزون بر این، روایات بسیار زیادی از معصومان (ع) در این باب وارد شده و عالمان دینی نیز کتاب‌ها نوشته و سخن‌ها گفته‌اند.

امام خمینی در اهمّیت نماز جمعه چنین نگاه داشته‌اند:

«نماز جمعه و دو خطبه‌ی آن، مانند حج و نماز عید فطر و قربان، از مراسم بزرگ مسلمانان است، ولی متأسفانه، مسلمانان از وظایف مهم سیاسی این عبادت، غافل و ناآگاهند، در حالی که انسان، با اندک مطالعه و

۱. العروة الوثقی، ج ۱، ص ۷۷۷ و ۷۷۸ و توضیح المسائل، م ۱۴۱۵ و ۱۴۳۲ و ۱۴۳۳.

۲. تحریر الوسیله، ج ۱، ص ۲۶۵، م ۱.

۳. توضیح المسائل، م ۱۴۱۰.

۴. توضیح المسائل، م ۱۴۶۷.

۵. توضیح المسائل، م ۱۴۶۷.

۶. توضیح المسائل، م ۱۴۱۸.

دقت در احکام کشوری، سیاسی، اجتماعی و اقتصادی اسلام درمی‌یابد که اسلام دین سیاست است و کسی که دین را از سیاست جدا می‌داند، نادانی است که نه اسلام را می‌شناسد و نه سیاست را.»

وقت نماز جمعه

وقت نماز جمعه، اول ظهر است و احتیاط واجب آن است که از اوایل وقت، تأخیر نیندازند.

چگونگی نماز جمعه

□ واجبات: نماز جمعه دو رکعت است؛ مانند نماز صبح، ولی دو خطبه دارد که توسط امام جمعه، پیش از نماز ایراد می‌شود.

□ مستحبات:

۱- خواندن حمد و سوره با صدای بلند، توسط امام جمعه.

۲- خواندن سوره‌ی «جمعه» بعد از حمد، در رکعت اول.

۳- خواندن سوره‌ی «منافقون» پس از حمد، در رکعت دوم.

۴- خواندن دو قنوت: یکی در رکعت اول پیش از رکوع، دیگری در رکعت دوم پس از رکوع.

شرایط نماز جمعه

۱- باید به جماعت برگزار شود و فرادی صحیح نیست. بنابراین تمام شرایطی که در نماز جماعت باید رعایت شود، در نماز جمعه هم معتبر است؛ مثل اتصال صفوف و بالاتر نبودن جایگاه امام در نماز.

۲- حداقل تعداد افراد برای برپایی نماز جمعه پنج نفر است؛ یک نفر امام و چهار نفر مأوموم.

۳- بین دو نماز جمعه، حداقل باید یک فرسخ فاصله باشد.

وظیفه‌ی نمازگزاران جمعه

۱- بنابر احتیاط واجب باید به خطبه‌ها گوش دهند.

۲- احتیاط مستحب است از سخن گفتن پرهیزند و چنانچه سخن گفتن، سبب از بین رفتن فایده‌ی خطبه‌ها و یا گوش ندادن به آن‌ها شود، ترک آن واجب است.

۳- احتیاط مستحب است، شنوندگان هنگام ایراد خطبه‌ها، رو به امام جمعه بنشینند و بیش از مقداری که در نماز اجازه داده شده، به اطراف نگاه نکنند.

□ سؤال: اگر کسی نتوانست خطبه‌های نماز جمعه را درک کند و فقط به نماز جمعه برسد و اقتدا کند آیا از نماز ظهر کفایت می‌کند؟

جواب: کفایت می‌کند.

نماز آیات

هنگام پیش آمدن حوادث، مهم‌ترین نیاز بشر آرامش روحی است و نماز بهترین آرام‌بخش جان‌ها است.

دین اسلام برای تأمین این نیاز و توجه دادن مردم به قدرت لایزال الهی و پرهیز از اوهام و خرافات و کارهای بی‌ثمر و خرافی، هنگام پیش آمدن برخی حوادث آسمانی و زمینی به مردم دستور داده تا نمازی به جای آورند به نام «آیات». نام این نماز به ایشان توجه می‌دهد که همه‌ی حوادث نشانه‌هایی از قدرت بی‌کران خداوند است و افزون بر این، با خواندن نماز آیات، نعمت‌های بزرگ الهی همچون خورشید و ماه و زمین و نظم و حرکت دقیق آن‌ها و... آن را به یاد می‌آورند.

اسباب وجوب نماز آیات (هرچند کسی از آن‌ها نترسد)

* زلزله

* خسوف (ماه گرفتگی)

* کسوف (خورشید گرفتگی)

* رعد و برق و بادهای زرد و سرخ و سیاه و مانند آن، اگر بیشتر مردم بترسند.

چگونگی نماز آیات

- ۱- نماز آیات دو رکعت است و در هر رکعت پنج رکوع دارد.
 - ۲- در نماز آیات، قبل از هر رکوع، سوره‌ی حمد و سوره‌ی دیگری از قرآن خوانده می‌شود، که در این صورت، در دو رکعت، ده حمد و ده سوره خوانده می‌شود، ولی می‌توان یک سوره را پنج قسمت کرد و قبل از هر رکوع یک قسمت از آن را خواند، که در این صورت، در دو رکعت دو حمد و دو سوره خوانده می‌شود.^۱
- در این جا با تقسیم سوره‌ی «اخلاص» چگونگی نماز آیات را می‌آوریم:

* رکعت اول

حمد و «بسم الله الرحمن الرحيم» ← رکوع و گفتن ذکر آن
 «قل هو الله احد» ← رکوع و گفتن ذکر آن
 «الله الصمد» ← رکوع و گفتن ذکر آن
 «لم یلد و لم یولد» ← رکوع و گفتن ذکر آن
 «ولم یکن له کفوا احد» ← رکوع و گفتن ذکر آن
 و سپس سر از رکوع برداشته، سجده‌ها را به جا آورده، برای رکعت دوم برمی‌خیزد.

* رکعت دوم

رکعت دوم را نیز مانند رکعت اول به جا می‌آورد و سپس با تشهّد و سلام، نماز را به پایان می‌برد.^۲

احکام نماز آیات

- ۱- اگر یکی از سبب‌های نماز آیات در شهری اتفاق بیفتد، فقط مردم همان شهر باید نماز آیات بخوانند و بر مردم جاهای دیگر واجب نیست.^۳
- ۲- اگر در یک رکعت از نماز آیات، پنج مرتبه حمد و سوره بخواند و در رکعت دیگر یک حمد بخواند و سوره را تقسیم کند صحیح است.
- ۳- مستحب است پیش از رکوع دوم و چهارم و ششم و هشتم و دهم قنوت بخواند؛ یعنی پنج قنوت و نیز می‌تواند تنها یک قنوت پیش از رکوع دهم بخواند.
- ۴- هر یک از رکوع‌های نماز آیات رکن است، که اگر عمداً یا سهواً کم یا زیاد شود، نماز باطل است.
- ۵- نماز آیات را می‌توان به جماعت خواند، که در این صورت حمد و سوره را تنها امام جماعت می‌خواند.
- ۶- اگر سبب وجوب نماز آیات تکرار شود، باید به تعداد همه‌ی آن‌ها نماز آیات خوانده شود، مثلاً چندین بار زلزله شود.
- ۷- وظیفه‌ی کسی که نماز آیات را نخوانده بدین شرح است:
 الف) اگر هنگام وقوع آیه متوجه شده است ولی عمداً یا سهواً نماز را نخوانده، باید قضای آن را به جا آورد.
 ب) اگر هنگام وقوع آیه متوجه نشده است و پس از آن فهمیده است مسئله دو حالت دارد:
 ۱. خورشید یا ماه گرفته باشد:
 تمام خورشید یا ماه گرفته بوده؛ باید قضای آن را به جا آورد.
 . قسمتی از خورشید یا ماه گرفته بوده؛ قضای آن واجب نیست.
 ۲- آیات دیگر اتفاق افتاده است؛ مثلاً زلزله شده، قضای نماز آیات واجب نیست، ولی احتیاط مستحب است به جا آورد.

۱. توضیح المسائل، م ۱۵۰۷ و ۱۵۰۸.

۲. توضیح المسائل، م ۱۵۰۸.

۳. توضیح المسائل، م ۱۴۹۴.

نماز عید

در زمان غیبت امام معصوم علیه السلام در دو عید «فطر» و «قربان» خواندن نماز مخصوص عید، مستحب است.^۱

وقت نماز عید

- ۱- وقت نماز عید از طلوع آفتاب تا ظهر است.^۲
- ۲- مستحب است نماز عید قربان را بعد از بالا آمدن آفتاب بخوانند.^۳
- ۳- مستحب است در عید فطر، بعد از بلند شدن آفتاب، افطار کنند و زکات فطره را هم بدهند، سپس نماز عید را بخوانند.^۴

چگونگی نماز عید

- ۱- نماز عید فطر و قربان دو رکعت است با ۹ قنوت و این گونه خوانده می‌شود:
- * در رکعت اول نماز، پس از حمد و سوره باید پنج تکبیر گفته شود، و بعد از هر تکبیر، یک قنوت، و بعد از قنوت پنجم، تکبیر دیگری و سپس رکوع و دو سجده.
- * در رکعت دوم پس از حمد و سوره چهار تکبیر گفته می‌شود و بعد از هر تکبیر یک قنوت و بعد از قنوت چهارم تکبیر دیگری و سپس رکوع و دو سجده و تشهد و سلام.
- * در قنوت‌های نماز عید هر دعا و ذکری بخوانند کافی است، ولی بهتر است به امید ثواب، این دعا را بخوانند:

«اللَّهُمَّ أَهْلَ الْكِبْرِيَاءِ وَالْعِظَمَةِ وَأَهْلَ الْجُودِ وَالْجَبْرُوتِ وَأَهْلَ الْعَفْوِ وَالرَّحْمَةِ وَأَهْلَ التَّقْوَى وَالْمَغْفِرَةِ أَسْأَلُكَ بِحَقِّ هَذَا

الْيَوْمِ الَّذِي جَعَلْتَهُ لِلْمُسْلِمِينَ عِيداً وَلِمُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ ذُخْراً وَشَرَفاً وَكَرَامَةً وَمَزِيداً، أَنْ تُصَلِّيَ عَلَيَّ مُحَمَّدَ وَآلِ مُحَمَّدٍ

وَأَنْ تُدْخِلَنِي فِي كُلِّ خَيْرٍ أَدْخَلْتَ فِيهِ مُحَمَّدًا وَآلِ مُحَمَّدٍ وَأَنْ تُخْرِجَنِي مِنْ كُلِّ سُوءٍ أَخْرَجْتَ مِنْهُ مُحَمَّدًا وَآلِ مُحَمَّدٍ، صَلَوَاتِكَ

عَلَيْهِ وَعَلَيْهِمُ اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ خَيْرَ مَا سَأَلْتُكَ بِهِ عِبَادُكَ الصَّالِحُونَ وَأَعُوذُ بِكَ مِمَّا اسْتَعَاذَ مِنْهُ عِبَادُكَ الْمُخْلِصُونَ».^۵

چند مسأله

- ۱- تمام نمازهای مستحبی، دو رکعت است، مگر نماز وتر.
- ۲- هیچ کدام از نمازهای مستحبی، اذان و اقامه ندارد.
- ۳- در هیچ کدام از نمازهای مستحبی خواندن سوره پس از حمد لازم نیست، مگر آن که خواندن سوره‌ی معینی در آن شرط شده باشد.

روزه

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ

«ای مؤمنان، روزه بر شما واجب شده، چنان‌چه بر پیشینیان شما واجب بوده، تا پرهیزکار شوید.» (سوره‌ی

بقره، آیه ۱۸۳)

تعریف روزه

روزه آن است که انسان از «اذان صبح» تا «مغرب» برای اطاعت از فرمان خدا، از برخی کارها - که شرح آن خواهد آمد - پرهیزد.

در بیش‌تر روزهای سال، روزه گرفتن مستحب است ولی در ماه مبارک رمضان، واجب و در روز عید فطر و عید قربان حرام است.^۶

۱. توضیح المسائل، م ۱۵۱۶.

۲. توضیح المسائل، م ۱۵۱۷.

۳. توضیح المسائل، م ۱۵۱۸.

۴. توضیح المسائل، م ۱۵۱۸.

۵. توضیح المسائل، م ۱۵۲۰.

۶. توضیح المسائل، م ۱۷۳۹، ۱۷۴۸.

روزه‌ی کامل و حقیقی

گرچه با پرهیز از کارهایی که روزه را باطل می‌کند، تکلیف از عهده‌ی انسان برداشته می‌شود و روزه صحیح است، ولی روزه کامل و حقیقی تنها به نخوردن و نیاشامیدن نیست، بلکه حقیقت روزه؛ یعنی خودداری و پرهیز از آن‌چه که مورد علاقه‌ی نفس می‌باشد و ما را از خدا دور می‌کند.

ماه مبارک رمضان

از آن‌جا که اسلام به وحدت جامعه، توجّه فراوان دارد، ماه مبارک رمضان را برای روزه گرفتن قرار داده است تا همه با هم، هم‌زمان، به مدت یک ماه، برای به‌دست آوردن ارزش‌های انسانی و الهی، تمرین کنند؛ یک تمرین عمومی، و همگانی.

نیت روزه

- ۱- روزه‌داری در اسلام اعتصاب غذا برای رسیدن به هدف‌های مادی نیست بلکه این عمل پیوندی با پروردگار جهان دارد و باید به قصد انجام دستور خداوند و نیت خالص معنوی و به دور از هرگونه ریا و خودنمایی باشد. لازم نیست نیت روزه را به زبان آورد، بلکه همین قدر که برای انجام دستور خداوند عالم، از اذان صبح تا مغرب کارهای باطل‌کننده‌ی روزه را انجام ندهد کافی است.^۱
- ۲- انسان می‌تواند در هر شب ماه رمضان برای روزه‌ی فردای آن، نیت کند، و بهتر است در شب اول ماه، روزه‌ی همه‌ی ماه را نیت کند.^۲
- ۳- در روزه‌ی واجب، اگر به واسطه‌ی عذری؛ مانند فراموشی یا سفر، نیت روزه نکرده باشد، در صورتی که کاری که روزه را باطل می‌کند انجام نداده باشد، تا ظهر می‌تواند نیت روزه کند.^۳

مبطلات روزه

به کارهایی که روزه را باطل می‌کند و روزه‌دار از اذان صبح تا اذان مغرب باید از آن‌ها خودداری کند، «مبطلات روزه» گویند.

تعدادی از کارهایی که روزه را باطل می‌کند:

- ۱- خوردن و آشامیدن.
 - ۲- رساندن غبار غلیظ به حلق.
 - ۳- فرو بردن تمام سر در آب.
 - ۴- دروغ بستن به خدا و پیغمبر و جانشینان او.^۴
 - ۵- قی کردن. (استفراغ)
 - ۶- باقی ماندن بر حیض و نفاس تا اذان صبح
- اینک به بیان برخی از احکام مبطلات روزه می‌پردازیم.
- خوردن و آشامیدن

- ۱- اگر روزه‌دار به سبب فراموشی، چیزی بخورد یا بیاشامد، روزه اش باطل نمی‌شود.^۵
- ۲- تزریق آمپول، اگر خوراکی نباشد، هر چند عضو را بی‌حس کند، روزه را باطل نمی‌کند.^۶

۱. توضیح المسائل، م ۱۵۵۰.

۲. توضیح المسائل، م ۱۵۵۰.

۳. توضیح المسائل، م ۱۵۵۴ و ۱۵۶۱.

۴. توضیح المسائل، م ۱۵۷۲.

۵. توضیح المسائل، م ۱۵۷۵.

۶. توضیح المسائل، م ۱۵۷۶.

به فتوای حضرت‌ایه الله خامنه‌ای (دامت برکاته)، روزه‌دار بنا بر احتیاط واجب باید از آمپول‌های مقوی یا مغذی یا آمپول‌هایی که به رگ تزریق می‌شود و نیز انواع سرم‌ها خودداری کند ولی تزریق آمپول برای بی‌حس کردن و نیز دارو گذاشتن بر زخم‌ها و جراحات‌ها اشکال ندارد.^۱

۳- مسواک کردن با خمیر دندان در حال روزه، اشکال ندارد ولی باید از فرورفتن آب دهان جلوگیری شود.

۴- فرو بردن آب دهان - هرچند زیاد باشد روزه را باطل نمی‌کند.^۲

۵- فرو بردن اخلاط سر و سینه، تا به فضای دهان نرسیده روزه را باطل نمی‌کند، ولی اگر به فضای دهان آمده است، بنا بر احتیاط واجب نباید آن را فرو ببرد.

رساندن غبار غلیظ به حلق

۱- اگر روزه‌دار غبار غلیظی به حلق برساند، روزه‌اش باطل می‌شود، چه غبار خوراکی‌ها باشد؛ مانند آرد یا غیرخوراکی مانند خاک.

۲- در این موارد روزه باطل نمی‌شود:

* غباری که به حلق رسیده غلیظ نباشد.

* غبار غلیظ فقط به فضای دهان برسد ولی به حلق نرسد.

* نمی‌داند روزه است و غبار غلیظی به حلق برساند.

* بی‌اختیار غبار غلیظ به حلق برسد.

* نمی‌داند غبار غلیظی به حلق رسیده است یا نه.

• فرو بردن سر در آب

۱- اگر روزه‌دار از روی آگاهی، تمام سر را در آب فرو برد، روزه‌اش باطل است.^۳

۲- اگر روزه‌دار، بی‌اختیار در آب بیفتد یا شخص دیگری به زور سر او را در آب فرو برد، روزه‌اش باطل نمی‌شود.^۴

۳- شنا کردن در حال روزه، اشکال ندارد ولی روزه‌دار باید از رسیدن آب به حلق، و فرو بردن تمام سر در زیر آب خودداری کند.

• دروغ بستن به خدا و پیغمبر

۱- اگر روزه‌دار، به خداوند یا پیغمبر صلی الله علیه و آله یا یکی از جانشینان آن حضرت عمداً نسبت دروغ بدهد، روزه‌اش باطل است.^۵

۲- اگر روزه‌دار به سایر پیامبران (ع) یا حضرت زهرا (س) عمداً نسبت دروغ بدهد، بنا بر احتیاط واجب روزه‌اش باطل است.

۳- در باطل شدن روزه با نسبت دروغ به خدا و پیغمبر صلی الله علیه و آله فرقی بین موارد زیر نمی‌باشد:

* در امور دنیایی باشد یا آخرتی.

* دروغ نسبت داده شده در رابطه با گفته‌های ایشان باشد یا اعمال.

* با گفتار باشد یا نوشته یا اشاره.

* به صراحت باشد یا کنایه.

* دروغ را خودش ساخته باشد یا دیگری.

۱. راهنمای فتاوا، ص ۸۹.

۲. توضیح المسائل، م ۱۵۷۹.

۳. توضیح المسائل، م ۱۶۰۸ و ۱۶۱۲.

۴. توضیح المسائل، م ۱۶۱۳ و ۱۶۱۵.

۵. توضیح المسائل، م ۱۵۹۶.

قضا و کفاره

- * اگر انسان، روزه را در وقت آن نگیرد، باید به جای آن، روز دیگری، روزه بگیرد که به آن «روزه‌ی قضا» گویند.
* کفاره، همان جریمه‌ای است که برای نگرفتن روزه یا باطل کردن آن، معین شده است.
کفاره‌ی روزه یکی از سه مورد زیر است:
۱- آزاد کردن یک برده
۲- دو ماه (۶۰ روز) روزه گرفتن که سی و یک روز آن باید پی‌درپی باشد.
۳- به شصت نفر فقیر یک وعده غذا بدهد تا سیر شوند، یا به هر یک از آن‌ها یک مُد (۷۵۰ گرم) طعام بدهد.^۱

کفاره‌ی جمع

اگر روزه‌دار با کار حرامی؛ روزه‌ی خود را باطل کند، بنابر احتیاط واجب، باید هر سه کفاره را با هم بپردازد و چنانچه هر سه برایش ممکن نباشد، هر کدام از آن‌ها که ممکن است باید انجام دهد.^۲
به فتوای امام خامنه‌ای (دامت برکاته)، در صورتی که روزه‌ی خود را با کار حرام باطل کند احتیاط مستحب است کفاره‌ی جمع بدهد.

محرمات

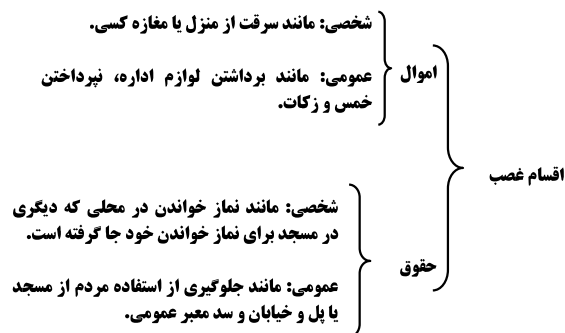
در مطالب گذشته سخن از واجبات و احکام و آداب هر یک از آن‌ها بود، در این جا به احکام و مسایل برخی از محرمات خواهیم پرداخت، چون درست بودن هر کاری با دو چیز به دست می‌آید:

الف: عمل به واجبات

ب: ترک محرمات

غصب

غصب، آن است که انسان به ناحق و از روی ظلم، بر اموال یا حقوق دیگران مسلط شود.
غصب از گناهان بزرگ است و انجام‌دهنده‌ی آن در قیامت به عذاب سخت گرفتار می‌شود.

احکام غصب

- ۱- تمام اقسام غصب حرام است.
- ۲- اگر انسان چیزی را غصب کند، علاوه بر آن که کار حرامی کرده است، باید آن را به صاحبش بازگرداند و اگر آن چیز از بین برود، باید عوض آن را به او بدهد.
- ۳- اگر چیزی را که غصب کرده، خراب کند، باید آن را با مزد ساختش به صاحب آن بدهد و اگر تفاوت قیمت ساخته و نساخته‌ی آن بیش‌تر از مزد ساخت باشد، باید تفاوت قیمت آن را هم بدهد.^۱

۱. توضیح المسائل، م ۱۶۶۰.

۲. توضیح المسائل، م ۱۶۶۵.

۴- اگر چیزی را که غصب کرده، تغییری در آن داده که از اولش بهتر شده باشد؛ مثلاً این که طلای غصب کرده را گوشواره ساخته اگر صاحب مال بگوید، آن را به همین صورت بده، باید به او بدهد، و نمی‌تواند برای زحمتی که کشیده مزد بگیرد، و حق ندارد آن را تغییر دهد که مثل اولش بشود.^۲

دروغ

۱- دروغ از کارهای حرام و از گناهان بزرگ است.
 ۲- انسان در حال ناچاری، اگر می‌تواند نباید دروغ بگوید، بلکه باید «توریه» کند، یعنی چیز دیگری غیر از آن چه شنونده متوجه شود، قصد کند؛ مثلاً شخصی. او را به خوردن غذایی دعوت می‌کند که خوردن آن غذا برایش حرام است ولی نمی‌تواند واقعیت را بگوید و در جواب می‌گوید: میل ندارم.
 ۳- اگر امر بسیار مهمی در پیش باشد، مثل کشته شدن یک فرد، یا به هم خوردن نظام خانواده، گفتن دروغی که از آن جلوگیری کند، اشکال ندارد.

غیبت

اگر صفتی ناروا در شخصی باشد، یا کاری انجام داده باشد، که خلاف است و دیگران از آن بی‌اطلاع‌اند و دوست ندارند کسی آن را برای دیگران بازگو کند، بازگو کردن آن پشت سر او پیش دیگران، «غیبت» است.
 ۱- غیبت، برای گوینده و شنونده حرام است.
 ۲- اگر کسی، از شخصی غیبت کرده، باید از آن گناه توبه کند، و لازم نیست به او بگوید.
 ۳- اگر شخصی، مثلاً نماز نمی‌خواند ولی این گناه خود را آشکار نمی‌کند، غیبت او جایز نیست [گرچه باید او را امر به معروف کرد].

۱. توضیح المسائل، م ۲۵۵۳.

۲. توضیح المسائل، م ۲۵۵۴.